

1 שנות כ"י י"ב, ויקרא י"ט, ג'

בקשר לפורים ישנם שתי מצוות- כיבוד ומורא.

2 ספר החינוך מצוה ע"ג, ...ברוך הוא'

פירוש של כיבוד אב הוא הכרת האב על שפירא דאזעס.

3 ש"ת בנימין זאב סי' קס"ט

כיבוד אב ואם אינו מצוה המיוחדת לכלל ישראל ולכן לא תקנה עליה ברכה.

4 קידושין ע"א ע"ב, ת"ר איזהו מורא... ומול'א'

במורא כלולים: לא עומד במקומו, לא יושב במקומו, לא סותר את דבריו, ולא מכריזו - ובכבוד דדאזעס לכלל זרכו.

ופנה, רש"י פירש לא עומד במקומו - מקום המיוחד לאביו לעמוד בסוד זקנים -

5 אר"י סי' ר"מ, ואיזהו... בביתו'

הרמ"ה פ"י מקומו של האב כשהוא מוסב בבית.

6 ש"ע י"ד סי' ר"מ ס"ב, ...בביתו, וט"ז ס"ק ב'

הש"ע פסק כשנייהם - והט"ז פסק שברמקומו הבידוד אסור לעמוד בבית מותר לעמוד ודוקא לשבת אסור.

בלא מכריזו פ"י רש"י לא יאמר נראין דברי מי שחולק על אביו -

7 אר"י פ"ה, פירש רש"י... ישיב, ובי"ד ד"ה כתב הרמב"ם

רש"י פ"י שלפירוש פיינן לדידן עם החולק על אביו אב"ד הרמ"ה פ"י שפוא מלדד עם אביו - והב"י פביא מפרמב"ם שאינו אסור אל"א בפניו.

8 ש"ע פ"ה, ול"א סותר... דברי אבא, ש"ק ס"ק ב' וביאור פג"א אות ג'

לפי הש"ק לסתור דבריו אסור, גם של"א בפניו והפג"א חולק, והפג"א פראפ מקור לזכר שמתר לחלוק על אביו של"א בפניו מפתנאים שחלקו על אביהם בהלכה - ומע שפג"א סובר של"א חלקו על אביהם אל"א של"א בפנייהם -

9 באר שבע סנהדרין ק"י ד"ה כל החולק, ול"א פ"ו הקדוש...

לפי הבאר שבע מותר לחלוק על אביו בהלכה.

בגמ' ישנן שתי ברייתות בנוסח לדין כיבוד ומורא שראינו -

10 קידושין ע"א ע"ב, ת"ר מכבדו בחייו... הכי אחר רב אשי'

אסור לקרוא לאביו בשם - בברייתא פראשנה מפורש שפדינים הם בכלל כיבוד ולכאורה כן הוא לענין של"א לקרוא לאביו בשם.

11 רמב"ם פ"ו ממרים הלכה ע'... כ"לום'

לפי הרמב"ם פאיסור הוא משום מורא, והרמב"ם חידש שמתר להזכיר את שמו של אביו של"א בפניו אם הוא שם רש"י.

ופנה, אותו איסור לקרוא בשם מלין גם בנגע לרבו -

12 רמב"ם פרק ה' תלמוד תורה הלכה פ'... שפוא פלוגי' וכס"ף משנה, אבל קשה... פאחרים'

הכס"ף משנה הקשה בממרים כתב הרמב"ם שדוקא לאחרים ושלא בפני האב הוא שמתר לקרוא בשם רש"י, ובאן משנה אין איסור בשם רש"י כלל.

13 רדב"ז פרק ו' ממרים פ"ג ד"ה אבל בשנות

לפי רדב"ז אם מוסיף תואר של כבוד אין איסור בהזכרת השם.

14 "עו"ע י"ד סי' רמ"ב ס"א ורמ"א. ש"ק ס"ק כ"ד וביאור פג"א א"א

דפי פש"ק זב שפ"מ"א פתיר לומר שנו עם תואר כבוד פי"ן של"א בפני דוקא אב"ד פג"א פ"א פ"א ש"ס בפני מותר (פ"מ"ק פ"א מספ"ר א"ל פפ"ס"ק ב"ב"ר"ס אחר"י ש"ש"פ רב"ן אחר"י פ"ב ד"כ"ס א"ש"ס ח"מ"ס וכו' ו"ש"מ"ס ב"ר"א"ש"מ"ס - ו"ת"ע"ן א"ת"י ו"ת"א"ר"ו א"ב פ"ד"ב"ר - ו"פ"ס"פ"ר"י מ"פ"ר"ש ש"ש"פ רב"ן מ"כ"י"ח א"ו"ת"ס א"ל ש"ל"א א"ח"ר"ו א"ל מ"ש"פ רב"ן מ"ח"י נ"כ"א ד"ל"מ"ד"ו ת"ו"ר"פ מ"מ"ק א"ו מ"ת"ל"מ"ד"ק - פ"ר"י ש"פ"ו ז"ר"י"כ"ס ל"מ"ר מ"ש"פ רב"ן א"ל"מ"ו ר"ב"ן ע"ש"פ).

בבר"ית"א מ"י"ן ש"ש א"ד ח"ו"ב פ"כ"ל"ו"ל ב"כ"ב"ו"ד א"ב -

15 ק"ד"ו"ש"ן ד"ל"א ע"ב, ר"ב י"ס"ל"י כ"י פ"ו"פ ש"נ"ע... ד"א"ת"י"א

כיבוד אב מ"ח"י"ב ע"ס א"ת פ"ק"י"מ"פ מ"פ"ן.

16 רמ"ב"ס פ"ו מ"מ"ר"י"ס ס"ו"ל"י פ"ע, א"י"ז"פ"ו כ"ב"ו"ד"ו"..."

ש"מ"ע"ו"ת פ"ר"מ"ב"ס פ"א"ו ש"פ"ח"ו"ב ד"ק"ו"ס ב"פ"ן פ"ו"ר"פ נ"ל"מ"ד מ"ז"ק"ן - ש"ח"ז"ד ר"א"ו ב"ז"פ א"ן ע"ל כ"ב"ו"ד.

17 ע"ס ד"ע"ב, א"י"ב"ע"י"א ד"פ"ו ב"ן ו"פ"ו"א ר"ב"ו מ"פ"ו ד"ע"ו"ד"ו... ב"ית נ"ש"י"א

כ"ש"ב"ן פ"ו"א ר"ב"ו ע"ל פ"א"ב פ"ס"ת"פ"ק"ו ב"ג"א מ"י ק"ס מ"פ"ן מ"י.

18 ר"א"ע ק"ד"ו"ש"ן פ"ר"ק א"י ס"י נ"ז

פ"ר"א"ע פ"ס"ק ד"פ"ח"מ"ר מ"ס"פ"ק ו"פ"ב"י"א ש"מ"פ"ר"ס מ"ר"ו"כ"ב"ר"ע פ"ק"פ"י"ד ש"ל"א ד"פ"ו"ת ב"י"ח"ד א"ס א"ב"ו"י מ"כ"ו"ז ש"ע"ל"ד ד"ע"ל"ד.

19 רמ"ב"ס ע"ס פ"ד... ש"פ"ו"א ת"ל"מ"ד"ו

ד"פ"י פ"ר"מ"ב"ס פ"ב"ן א"ו"ד"ו"ד ב"פ"ן פ"א"ב א"ז"פ"ש"פ"ן פ"ו"א ר"ב"ו.

20 "עו"ע י"ד סי' רמ"ב ס"א ו"ש"ק ס"ק י'

פ"ש"ו"ע פ"ס"ק מ"ח"ו פ"ר"א"ע ו"פ"ש"ק פ"ב"י"א מ"ר"מ"ז"ע מ"פ"א"ן ש"פ"פ"ל"כ"פ פ"א"ו כ"פ"ר"מ"ב"ס.

1 (י"ב) כִּבְד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמְךָ
לְמַעַן יֵאָרְכּוּן יָמֶיךָ עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
נָתַן לָךְ:

אִישׁ אָמוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת־
שִׁבְתֵּי תִשְׁמְרוּ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

2 לכבוד האב והאם שנאמר (שמות כ', י"ב) כבוד את אביך ואת אמך וגו', ובא הפירוש [קידושין דף ל"א ע"ב], אי זהו כיבוד, מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא. משרשי מצוה זו, שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה, ולא יהיה נבל ומנכר וכפוי טובה, שזו מידה רעה ומאוסה בתכלית לפני אלהים ואנשים. ושיתן אל לבו כי האב והאם הם סיבת היותו בעולם, ועל כן באמת ראוי לו לעשות להם כל כבוד וכל תועלת שיוכל, כי הם הביאוהו לעולם, גם יגעו בו כמה יגיעות בקטנותו. וכשיקבע זאת המדה בנפשו יעלה ממנה להכיר טובת האל ברוך הוא, שהוא סיבתו וסיבת כל אבותיו עד אדם הראשון, ושהוציאו לאויר העולם וסיפק צרכו כל ימיו, והעמידו על מתכונתו ושלמות אבריו, ונתן בו נפש יודעת ומשכלת, שאלולי הנפש שחננו האל יהיה כסוס כפרד אין הבין, ויערוך במחשבתו כמה וכמה ראוי לו להזהר בעבודתו ברוך הוא.

3 על מה ששאלת למה אין מנצחין על מ"ע דכיבוד א"ז וא"ס ואלהידור זקן ועל כמה ו"ע דא"נ ענדינו, הטעם הוא דאין מנצחין אלא על מננות שלנו מקודשין מן האומות שאין האומות עושין אותם כלל, אלא מננות שאפילו האומות עושין אותם לפעמים לא מנצחין, כי צוה אין לנו מקודשין מהם כי לפעמים עושים אותם כנונו כנון כבוד א"ז וא"ס והידור לזקן וכדומה.

⁴ *ת"ד איזהו מורא ואיזהו כיבוד מורא
לא עומד במקומו ולא יושב במקומו ולא סותר את דבריו ולא מכריעו
'כיבוד מאכיל ומשקה *מלביש ומבסה מכניס ומציא

⁵ ב ואיזהו מורא ואיזהו
כיבוד. מורא לא עומד במקומו ולא יושב במקומו
(ג) פירש [רש"י] מקום המיוחד לו לעמוד שם
בסוד זקנים עם חבריו לעצה. והרמ"ה כתב דהוא
הדין במקום המיוחד לו להסב בביתו.

⁶ ב י איזו מורא א לא יעמוד במקומו (ג) : המיוחד
לו לעמוד שם בסוד זקנים עם חבריו י או מקום
המיוחד לו להתפלל י ולא יושב (ב) במקום המיוחד
לו להסב בביתו

(ב) במקום המיוחד בו : בזה חפיו העמידה אסורה לו כיון
שאזינו משתמש שם ג"כ בעמידה משא"כ בסיפח במקום המיוחד להסב בו' מותרת לו העמידה ומשמע כאן באיסור עמידה ברישא הייע
אפי' הוא רוצה לעמוד או לישב לבדו בלא שום אדם עמו בדרך ענה כדרך שאזינו רגיל לעשות וכן בסיפח בישיבה אפילו אם אין רוצה אז
לאכול אלא העמידה והישיבה לחוד הם אסורים :

⁷ ולא סותר
את דבריו ולא מכריע את דבריו. פירש רש"י אם
היה חולק עם אחר בדבר הלכה ה' (א) לא יאמר
נראין דברי פלוני. (ד) [ג] והרמ"ה כתב זה אין
צריך דהיינו סותר את דבריו אלא אפילו נראין
לו דברי אביו לא יאמר נראין דברי אבא
שנראה כמכריע דברי אביו אלא אם יש לו
תשובה להשיב על החולקים ישיב.

כתב הרמנ"ס נפרק

ה' מהלכות ת"ת (ה"ו) גי רצו לא ישב במקומו ולא יכריע דבריו בפניו. משמע דשלא בפניו שרי צרבו וכל שכן צאצו ה' :

⁸ ולא (ג) סותר את דבריו
ולא מכריע את דבריו [ג] בפניו [ד] : אפילו לומר (ג) ה' נראין דברי אבא

ב ולא סותר
את דבריו . בין שחולק עליו בין שאומר להחולק עליו נראין דבריו
הוי סותר את דבריו ונראה דסותר דבריו אסור אף שלא בפניו וכן
משמע בדרישה ס"ד וכן כתוב בהדיא
בפרישה לקמן סי' רמ"ב ס"כ :

[ג] בפניו . דהא מצינו שחולקין על אביהם ורבה ר' עם רשב"ג והרבה
כיוצא וכן מכריעו :

⁹ ולולא פיו הקדוש של
רש"י וכל הגנדרים אחריו הטור י"ד הרא"ה וזית יוסף שהבאתי
לעיל הייתי מפרש הברייתא הנזכרת דקתי ולא סותר את דבריו לא
אירי בדבר הלכה כלל ועיקר אלא מיירי דוקא במילי דעלמא וראיה
מוכרחה לדברי מהא דאיתא בפ"ק דקידושין מאי דכתיב כי ידברו
אה אויבים בשער אפילו האב ובנו הרב והלמידו שטוסקים בתורה
בשער אחד נעשו אויבים זה לזה וכו' . והא ודאי הא דקאמר אפי'
ר"ל אע"ג שהבן חייב לחלוק כבוד לאביו שלא יסחור את דבריו
ודכוותיה התלמיד לרבו אפי' לרבו אפי' לרבו הלכה נעשו אויבים זה לזה
משום שא"ל לחלוק כבוד שלא יסחור את דבריו בדרב הלכה ונעמא
רבה איכא במילתא כמו שכתב הרא"ש ז"ל בתשובה שהבאתי לעיל
כי תורת אמת היא ואין מחניפין לשום אדם אבל אי אפשר לפרש
הא דקאמר אפילו האב ובנו וכו' אף ע"ג שהבן אוהב לאביו וכן
התלמיד לרבו דא"כ מאי רבותי' אטו בשביל אהבה יתיף לאביו
ולא יחלוק עליו כשהוא יודע שאינו אומר אמת ועוד דא"כ היה לו
לומר סתם אפילו שני אוהבים שטוסקים בתורה וכו' . כן נראה לי :

¹⁰ ת"ר מכבדו בחייו ומכבדו במותו בחייו כיצד הגשמע בדבר אביו למקום לא יאמר שלחוני בשביל עצמי מהרוני בשביל עצמי פמרוני בשביל עצמי אלא כולו בשביל אבא במותו כיצד היה אומר דבר שמעיה מפיו לא יאמר כך אבא אלא כך אבא מרי דריני כפרת משכבו והני מילי תוך שנים עשר חדש מכאן ואילך אומר זכרונו לברכה לחיי העולם הבא תנו רבנן חכם משנה שם אביו ושם רבו תורגמן אינו משנה לא שם אביו ולא שם רבו אבה דמאן איליסא אבה דמתורגמן אמו תורגמן לא בר חובא הוא אלא אבא רבא שם אביו של חכם ושם רבו של חכם כי הא דמר בר רב אשי כי הוה דריש בפירקא איהו אבא מרי ואמריה אבא רב אשי :

¹¹ ג אי זהו מורא ואי זהו כבוד . מורא לא עומד במקומו . ולא יושב במקומו . ולא מותר את דבריו ולא מכריע את דבריו . ולא יקרא לו בשמו לא בחייו ולא במותו . אלא אומר אבא מרי . היה שם אביו או שם רבו כשם אחרים משנה את שמם . יראה לי שאין נזהר בכך אלא בשם שהוא פלא שאין הכל דשין בו . אבל השמות שקוראים בהן את העם כגון אברהם יצחק ויעקב משה וכיוצא בהן בכל לשון ובכל זמן קורא בהן לאחרים שלא בפניו ואין בכך כלום .

¹² ה [ז] ואסור לו לתלמיד לקרות לרבו בשמו ואפילו שלא בפניו . והוא שיהיה השם פלאי שכל השומע ידע שהוא פלוני

אבל קמס דהסא בשמא דדוקא לאמריס חסא כשאין השם פלאי אלא להסא אסור ונס לאמריס דמותר להו' אלא בפניו אלא וחסא בשמא דלחיינו להסא ערי כמריס וכל עק לאמריס ה"ע . וכמריס פלאי כששם סג דלחיינו פלאי כשמו אסור כשם כשאין השם פלאי קורא לאמריס פלאי כשמו סג אלא פלאי לחיינו פלאי כשמו אסור וחסא כשמו ולא יאמר שמו כשמו גם צריך תלמוד מ"א דצריך לשמא חסא לאמריס :

¹³ אבל השמות שקורין בהם העם וכו' קורא בהם לאמריס פלאי כשמו וכו' . ולא רליתי העם נזהרים בזה ולמיכך הני סוכר שאין הדברים אמורים אלא שקורא אותם בשמו אברהם או יצחק שיש בזה קלם ילפתח כיון שהוא בפניו אלא אם קורא אותו בלשון כבוד כגון ר' אברהם או דון אברהם בלשון לשון או כודי אברהם בלשון ערב וכן בכל שאר הלשונות כיון שקורא אותו בלשון כבוד ליכא זילתא לחיינו או לרבו :

¹⁴ מן אסור לתלמיד לקרות לרבו בשמו לא בחייו [לג] כה ולא במותו [לד] וואפילו לקרות לאחרים ששמם כשמו אסור (ד) אם הוא שם פלאי שאין הכל רגילין לקרות בו :
הגה [לה] אכל שם שרגילין בו בג מותר (טז) להזכיר שלא בפני רבו (צ"י צעס הרמב"ם) [לו] וכל זה דוקא כשאינו מזכיר רק שמו לבד כך אכל מותר לומר (י) ר' מורי פלוני (כן משמע מפירוש"י פ' חלק) :

כד אבל מותר לומר כו' . נראה דוקא שלא בפניו וכן כד"מ שהזכיר כן מרש"י דפרק חלק גבי אלישע מייירי שלא בפניו אכל בפניו אין להזכיר שמו כלל רק יש לקרותו רבי וכן כוהנין :

[לו] וכו' כו' . רש"י שם וכמ"ש בספרי פ' דברים והביאו רש"י ג"כ שם ותענו אותי הליל משה רבינו כו' וכן באביו כשאמר אבא מרדכי כמ"ש בכמה מקומות אבא חלפתא (ליות אנה . ספרי פ"ב ע"ב) יחזיק אבא (מעילה י"ז כ') לינאי אבא (גיטין י"ד כ') וכיוצא :

¹⁵ רב יוסף כי הוה שמע
 קל כרעא דאמיה אמר איקום מקמי שכינה
 דאתיא

¹⁶ "אי זהו כבוד
 מאכיל ומשקה מלביש ומכסה משל האב. ואם אין
 ממון לאב ויש ממון לבן כופין אותו [ד] וזן אביו ואמו
 כפי מה שהוא יכול. ומוציא ומכניס ומשמשו בשאר
 הדברים שהשמים משמשים בהן את הרב. ועומד
 מפניו כדרך [ה] שהוא עומד מפני רבו:

¹⁷ איבעיא להו בנו והוא
 רבו מהו לעמוד מפני אביו ת"ש דאמר
 ליה שמאל לרב יהודה *שיננא קום מקמי
 אבך שאני רב יחזקאל דבעל מעשים הוה
 דאפילו מד שמאל נמי קאים מקמיה אלא
 מאי קאמר ליה הכי קאמר ליה זימנין
 דאתי מאחורי קום את מקמיה ולא תיהוש
 ליקרא דידי איבעיא להו בנו והוא רבו מהו
 שיעמוד אביו מפניו ת"ש דאמר ר' יהושע
 בן לוי אני איני כדי לעמוד מפני בני אלא
 משום כבוד בית נשיא מעמא דאנא רביה
 הא אידו רבאי קאימנא מקמיה דה"ק אני
 אני כדי לעמוד מפני בני ואפילו הוא רבאי דהא אנא אבהא אלא משום
 כבוד בית נשיא

¹⁸ **נו איבעיא** להו בנו והוא רבו מהו לעמוד מפני אביו ולא לופשיטא. איבעיא להו בנו והוא
 רבו מהו לעמוד אביו מפניו גם זו לא לופשיטא וסיקא דאורייתא הוא ועומדו
 זה מפני זה אמרו עליו על רבו מאיר מרוב טובו שמים שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו
 ולא רצה שאביו יבא אליו:

¹⁹ **ך והאב שהיה**
 תלמיד בנו אין האב עומד מפני הבן ° אבל הבן עומד
 מפני אביו אע"פ שהוא תלמידו

²⁰ **ן כ חייב** (ו) לעמוד מפני אביו [טו] ואם האב תלמיד
 בנו י כל אחד מהם עומד מפני (ט) השני. (פ) (פ)
 בשם הר"ש (ט):

י כל אחד כו'. ודעת הרמב"ם ור"ח
 שאין סוג עומד מפני הבן אלא
 אדרבה הבן עומד מפני אביו ועיין
 בהשגחה מנחם עזריה סו' ע"א כתב
 בהרמב"ם עיקר: